

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvæ Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1605

Epist. XCIX.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53700](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53700)

Quid ergo? non si suadebit res, exhibet? Quid ni exeat? si nemo iam eo vi poterit? si nihil aliud, quam dolori operam dabit? Hoc est, mi Lucili, philosophiam⁷ in opere discere, & ad verum exerceri: videre quid homo prudens animi habeat contra mortem, contra dolorem: cum illa accedat, hic premat. Quid faciendum sit, à faciente discendum est. Adhuc argumentis actum est, an possit aliquis dolori resistere, an mors magnos quoque animos admota submittere: quid opus est verbis? in rem præsentem eamus: nec mors illum contra dolorem facit fortiozem, nec dolor contra mortem. Contra vtrumque sibi fidit: nec spe mortis patienter dolet, nec tædio doloris libenter moritur. hunc fert, illam exspectat.

EPIST. XCIX.

CONSOLATORIA in morte filij, sapiens, ita me Deus, & diserta.

EPISTOLAM, quam scripsi Marullo, cum filium paruulum amisisset, & diceretur molliter ferre, misi tibi. In quâ non sum morem solitum secutus, nec putavi leniter illum debere tractari, cum obiurgatione esset quàm consolatione dignior. Afflicto enim, & magnum vulnus malè ferenti, paullisper cedendum est: exfatiet se, aut certè primum impetum effundat. Hi qui sibi lugere sumperunt, protinus castigentur, & discant quasdam etiam lacrymarum ineptias esse. ¹ Solatia exspectas? conuicia accipe. tam molliter tu fers mortem filij? quid faceres, si amicum perdidisses? Decessit filius incertæ spei, paruulus: pusillum temporis periit. Causas doloris conquirimus, & de fortunâ etiam iniquè queri volumus: quasi non sit iustas querendi causas præbitura. At mehercule satis mihi iam videbaris animi habere, etiam aduersus solida mala, nedum ad istas vmbas malorum, quibus ingemiscunt homines moris causâ. Quod damnorum omnium maximum est, si amicum perdidisses, danda opera erat, vt magis gauderes quòd habueras, quàm mæteres quòd amiseras. Sed plerique non computant, quanta perceperint, quantùmve gauisi sint. Hoc habet inter reliqua mala dolor, quòd non superuacuum tantùm, sed ingratus est. Ergo quod habuisti talem amicum, periit operâ? tot annis, tantâ coniunctione vite, tam familiari studiorum societate, nihil actum est? Cum amico ² effers amicitiam: & quid doles amisisse, si habuisse non prodest? Mihi crede, magna pars ex illis quos amauius, licet ipsos casus abstulerit, apud nos manet. Nostrium est quod præterit tempus: nec quidquam est loco tutiore, quàm quod fuit. Ingrati aduersus percepta, spe futuri, sumus: quasi non quod futurum est, si modò successerit nobis, citò in præterita transiturum sit. Anguste fructus rerum determinat, qui tantùm præsentibus lætus est. & futura & præterita delectant: hæc exspectatione, illa memoriâ. sed alterum pendet, & non fieri potest; alterum non potest non fuisse. Quis ergo furor est, certissimo excidere? Acquiescamus his quæ iam hausimus: si modò non perforato animo hauriebamus, & transmittente quidquid accèperat. Innumerabilia sunt exempla eorum, qui liberos iuuenes sine lacrymis extulerint: qui in senatum, aut in aliquod publicum officium à rogo redierint, & statim aliud egerint: nec immeritò. Nam primum, superuacuum est dolere, si nihil dolendo proficias: deinde iniquum est queri de eo, quod vni accidit, & omnibus restat. Deinde, desiderij stulta conuestio est, vbi minimum interest inter amissum, & desiderantem. Eo itaque æquiore animo esse debemus, quòd quos amissimus, sequimur. Respice celeritatem rapidissimi temporis: cogita breuitatem huius spatij, per quod citatissimi currimus: obserua hunc comitatum generis humani, eodem tendentis, minimis interuallis distinctum, etiam vbi maxima videntur: quem

7. IN OPERE DISCERE.] In re & factò discere, & experiri lecta vel audita. Quidam tamen libri, in opus ducere: item bene.

EPIST. XCIX. 1. SOLATIA EXSPECTAS.]

Hic ego incipere ipsam Epistolam ad Marullum (vel vt alij libri, Marillum) opinor, & totam deinceps ad finem poni.

2. EFFERS AMICITIAM.] Tamquàm vnâ mortuâ.

3. IN ARE-

A quem putas periisse, praemissus est. Quid autem dementius, quam cum idem tibi ieremetiendum sit, flere eum qui antecessit? Flet aliquis factum, quod non ignorauit futurum? aut si mortem in homine non cogitauit, sibi imposuit. Flet aliquis factum, quod aiebat non posse non fieri? quisquis aliquem queritur mortuum esse, queritur hominem fuisse. Omnes eadem conditio deuinxit: cui nasci contingit, mori restat. Interuallis distinguimur, exitu aequamur. Hoc quod inter primum diem & vltimum iacet, varium, & incertum est. si molestias aestimas, etiam putero longum: si velocitatem, etiam seni angustum. Nil non lubricum & fallax, & omni tempestate mobilis. Iactantur cuncta, & in contrarium transeunt, iubente fortunâ: & in tantâ volutatione rerum humanarum, nil cuiquam, nisi mors, certum. Tamen de eo queruntur omnes, in quo vno nemo decipitur. Sed puer decepsit. Nondum dico melius agi cum eo qui vitâ defungitur: ad eum transeamus qui consenuit: quantulo vincit infantem? Propone profundi temporis vastitatem, & vniuersum complectere: deinde hoc quod aetatem vocamus humanam, B compara immenso: videbis quam exiguum sit, quod optamus, quod extendimus. Ex hoc quantum lacrimæ, quantum sollicitudines occupant, quantum mors, antequam veniat, optata: quantum valetudo, quantum timor, quantum teneri aut rudes aut inutiles anni? dimidium ex hoc edormitur. Adice labores, luctus, pericula: & intelliges etiam in longissimâ vitâ, minimum esse quod viuatur. Sed quis tibi concedat, non melius se habere eum cui citò reuerti licet, cui ante lassitudinem peractum est iter? Vita, nec bonum nec malum est: boni ac mali locus est. Ita nihil perdidit ille, nisi aleam in damnum certiozem. Potuit euadere modestus ac prudens, potuit sub curâ tuâ in meliora formari: sed (quod iustius timetur) potuit fieri pluribus similis. Adspice illôs iuuenes, quos ex nobilissimis domibus³ in arenam luxuria proiecit. adspice illos, qui suam alienamque libidinem exercent, mutuo impudici: quorum nullus sine ebrietate, nullus sine aliquo insigni flagitio dies exit: plus timeri quam sperari potuisse manifestum erit. Non debes itaque causas doloris accersere, nec leuia incommoda indignando cumulare. Non hor- C tor, vt nitaris & vrgeas: non tam malè de te iudico, vt tibi aduersus hæc totam putem virtutem aduocandam. Non est dolor iste, sed morsus: tu illum dolorem facis. Sine dubio multum philosophia profecit, si puerum, nutrici adhuc quàm patri notiozem, animo forti desideras. Quid? nunc ego duritiam suadeo, & in funere ipso erigere vultum volo, & animum ne contrahi quidem patior? Minimè. inhumanitas est ista, non virtus, funera suorum iisdem oculis, quibus ipsos videre, nec commoueri ad primam familiarium diuisionem. Puta autem me vetare: quædam⁴ non sunt sui iuris. Excidunt etiam retinentibus lacrimæ, & ⁵ animum profusæ leuant. Quid ergo est? permittamus illis cadere, non imperemus. Fluant quantum affectus eiecerit, non quantum poscet imitatio. Nihil verò marori adiiciamus, nec illum ad alienum augeamus exemplum. Plus ostentatio doloris exigit, quàm dolor: ⁶ quotusquisque sibi tristis est? ⁷ Clariùs, cum audiuntur, gemunt: & taciti quietique, dum secretum est; cum aliquos viderint, in fletus novos excitantur. Tum ⁸ capiti suo manus ingerunt, quod potuerant facere, nullo D prohibente, liberiùs: tunc mortem comprecantur sibi, tunc lectulo deuoluuntur. Sine spectatore cessat dolor. Sequitur nos vt in aliis rebus, ita in hac quoque hoc vitium, ad plurium exempla componi; nec quid oporteat, sed quid soleat, adspicere. A naturâ discedimus: populo nos damus, nullius rei bono auctori, & in hac re, sicut in omnibus, inconstantissimo. Videt aliquem fortem in luctu suo? impium vocat, & efferatum. Videt aliquem

3. IN ARENAM LUXURIA.] De quibus epist. LXXXVII. & alibi dictum. qui se locant ad gladium aut cultrum.

4. NON SVNT SVI IVRIS.] Non sunt libera, imperio alieno aguntur. quos natura.

5. ANIMVM PROFVSÆ LEVANT.] Apud Senecam patrem lib. X. Controu. I. Plerumque omnis dolor per lacrimas effluit.

6. QVOTVSQVISQVE SIBI TRISTIS EST?] Ita in epist. LXIII. Nemo sibi tristis est. Vide.

7. CLARIVS, CVM AVDIVNTVR, GEMVNT.] Marcialis:

Amissum nõ flet, cum sola est Gellia, patrem: Siquis adest, iussæ profiliunt lacrimæ.

8. CAPITI SVO MANVS.] Sive vt crines velant, sive vt frontem feriant.

aliquem collabentem, & corpori affusum? effaminatum ait, & eneruam. Omnia itaque ad rationem reuocanda sunt. Stultius verò nihil est, quàm famam captare tristitiæ, & lacrimas approbare: quas iudico sapienti viro alias permissas cadere, alias vi suâ latas. Dicam quid intersit. Cùm primùm nos nuncius acerbi funeris perculit, cùm tenemus corpus è complexu nostro in ignem transiturum, lacrimas naturalis necessitas exprimit: & spiritus ictu doloris impulsus, quemadmodum totum corpus quatit, ita oculos, quibus adiacentem humorem perpremit & expellit. Hæ lacrimæ per elisionem cadunt, nolentibus nobis. Aliæ sunt, quibus exitum damus, cùm memoria eorum quos amissimus, retractatur: & inest quiddam dulce tristitiæ: cùm occurrunt sermones eorum iucundi, conuersatio hilaris, officiosa pietas, tunc oculi velut in gaudio relaxantur. His indulgemus, illis vincimur. Non est itaque, quòd lacrimas propter circumstantes assidentes que aut contineas, aut exprimas: nec cessant, nec fluunt vniquam tam turpiter, quàm finguntur. Eant suâ sponte: ire autem possunt placidis atque compositis. Sæpe saluâ sapientis auctoritate fluxerunt, tanto temperamento, vt illis nec humanitas, nec dignitas deesset. Licet, inquam, naturæ obsequi, grauitate seruatâ. Vidi ego in funere suorum videntes, in quorum ore amor eminebat, remotâ omni lugentium scânâ. Nihil erat, nisi quod veris dabatur affectibus. Est aliquis & dolendi decor. hic sapienti seruandus est: & quemadmodum in ceteris rebus, ita & in lacrimis aliquid sat est. Imprudentium vt gaudia, sic dolores exundauêre. Æquo animo excipe necessaria. Quid incredibile, quid nouum euenit? quàm multis cum maximè? funus locatur? ⁹ quàm multis vitalia eruuntur? quàm multi post luctum tuum lugent? Quoties cogitaueris puerum fuisse, cogita & hominem, cui nihil certi promittatur, quem fortuna non vique perducit ad senectutem: vnde visum est, dimittit. Ceterùm de illo frequenter loquere, & ¹¹ memoriam eius quantum potes, celebra: quæ ad te sæpius reuertetur, si erit sine acerbitate ventura. Nemo enim libenter tristi conuersatur, nedum tristitiæ. Si quos sermones eius, si quos quamuis paruuli iocos cum voluptate audieras, sæpius repete: potuisse illum implere spes tuas, quas paternâ mente conceperas, audacter affirma. Obluisci quidem suorum, & ac memoriam cum corporibus efferre, & effusissimè flere, meminisse parcissimè, inhumani animi est. Sic aues, sic feræ sætus suos diligunt: ¹² quarum concitatus est amor, & pænè rabidus, sed cum amissis totus exstinguitur. Hoc prudentem virum non decet: ¹³ meminisse perseveret, lugere desinat. Illud nullo modo probo, quod ait Metrodorus, ¹⁴ esse aliquam cognatam tristitiæ voluptatem: hanc ipsam captandam in eiusmodi tempore. Ipsa Metrodori ¹⁵ verba subscripsi: de quibus non dubito, quid sis sensurus. Quid enim turpius, quàm captare in ipso luctu voluptatem, imò per luctum: & inter lacrimas quoque,

9. FUNUS LOCATUR?] *Efferendum nempe, & vrendum à Libitinariis.*

10. QUAM MULTIS VITALIA ERVNTUR?] *Si in Ægypto, aut alibi hæc scriberet, vbi conditimos corpora, & intestina erui, probarem: in Romanis moribus, qui possum? Nam illi comburebant, & quidem totos, nec de partibus eruis legi, aut certè non obseruauit. Si alius, ne mutemus. Etsi libri tamen mutant, qui, vitalia emittunt; aut, emuntur, vt in meo. Equidem legerim: quàm multi vitam alij amittunt? aut verò, quàm multi vitâ alij emittunt? Sed quod magis etiam placeat, quibusdam libris abest repetitio, scribuntq;: Quàm multi, cùm maximè funus locatur, in talia emittunt? placeat, inquam, si pariter rescribas, vitam alij amittunt. Ecce, inquit, dum de funere curatur, funus superuenit, aut funera.*

11. MEMORIAM EIVS.] *Plutarchus Consol. ad Apollonium: Ωφέλεια δὲ τοῖς ἀφηρημένοις, ἢ δὲ τῆς ἀγαθῆς μνήμης τιμή. ἰδὲ εἰς τὸ ἀγαθὸς ἀξίως θνήσκων, ἀλλ' ὁ μὲν καὶ ἰσαίων, εἰ δὲ πικρῶς, ἀλλὰ μνήμης*

ἐκλειοῦς: Commodum aliquod est defunctis, si piâ memoriâ eos colamus. Nemo enim bonus gemitu dignus est, sed hymnis & laudibus; neque luctu, sed recordatione laudabili.

12. QUARVM CONCITATVS EST.] *Scripti D nescio quid velint: quarum contraria (alij, contrarius) ac concitatus.*

13. MEMINISSE PERSEVERET.] *Tacitus simile: Fæminis lugere honestum est, viris meminisse.*

14. ESSE ALIQVAM COGNATAM.] *Ita Ouidius:*

Fleq; mæos casus, est quædam, flere, voluptas.

Statius: — tunc flere, & scindere vestes, Fataq; & iniustos rabidis pullare querelis Cælicolas, solamen erat.

Vide Aristotelem 1. Rhetor. cap. XI.

15. VERBA SUBSCRIPSI.] *Exstant in meo aliisq; Græca quædam, sed sic deprauatè scripta, vt nihil mihi quidem sit eruci.*

A quoque, quod iuuet, querere? Hi sunt qui nobis obiiciunt nimium rigorem, & infamant præcepta nostra duritiâ, quòd dicamus dolorem in animum aut admittendum non esse, aut citò expellendum. Vtrum tandem est aut incredibilius, aut inhumanius, non sentire amisso amico dolorem, an voluptatem in ipso dolore aucupari? Nos quod præcipimus, honestum est. cum aliquid lacrimarum affectus effuderit, & ut ita dicam, despumauerit, non esse tradendum animum dolori. Quid tu dicis? miscendam ipsi dolori voluptatem. Sic consolamur crustulo pueros, sic infantium fletum infuso lacte compescimus. Ne illo quidem tempore quo filius ardet, aut amicus expirat, cessare pateris voluptatem, sed ipsum vis titillare marorem. Vtrum honestius dolor ab animo submouetur, an voluptas ad dolorem quoque admittitur? admittitur, dico? captatur, & quidem ex ipso. Est aliqua, inquit, voluptas cognata tristitia. Illud nobis licet dicere: vobis quidem non licet. Vnum bonum nostis voluptatem, vnum malum dolorem. Quæ potest inter bonum, & malum, esse cognatio? Sed puta esse. nunc potissimum eruitur: & ipsum dolorem scrutamur an aliquid habeat iucundum circa se, & voluptarium? Quædam remedia aliis partibus corporis salutaria, velut scæda & indecora, adhiberi aliis nequeunt: & quod alibi prodesset sine damno verecundiæ, id fit inhonestum loco vulneris. Non te pudet luctum voluptate sanare? seuerius ista plaga curanda est. illud potius admone, nullum mali sensum, ad eum qui perit, peruenire: nam si peruenit, non perit. Nulla, inquam, eum res lædit, qui nullus est: viuit, si læditur. Vtrum putas illi malè esse, quòd nullus est, an quòd est adhuc aliquis? Atqui nec ex eo potest ei tormentum esse, quòd non est: quis enim nullius sensus est? nec ex eo, quod est: effugit enim maximum mortis incommodum, non esse. Illud quoque dicamus ei, qui deslet ac desiderat in ætate primâ raptum: Omnes quantum ad breuitatem æui, si vniuerso compares, & iuuenes & senes in æquo sumus. Minus enim ad nos ex omni ætate venit, quàm quòd minimum esse quis dixerit. quoniam quidem minimum aliqua pars est, hoc quod viuimus, proximum nihilo est: & tamen ¹⁶ ob dementia nostram latè disponitur. Hæc tibi scripsi, non tamquam expectaturus esses remedium à me tam serum: liquet enim mihi te locutum tecum, quidquid lecturus es: sed ut castigarem illam exiguam moram, quâ à te recessisti: & in reliquum exhortarer, contra fortunam tolleris animos, & omnia eius tela non tamquam possent venire, sed tamquam vtique essent ventura, prospiceres.

EPIST. C.

DE PAPIRIO FABIANO PHILOSOPHO IUDICIUM, EIUSQUE SCRIPTIS.

FABIANI PAPIRIJ libros, ² qui inscribuntur *Ciuium*, legisse te cupidissimè scribis: sed non respondisse expectationi tuæ. deinde, oblitus de philosopho agi, compositionem eius accusas. Puta esse quod dicis: & effundi verba, non fingi. Primum, D habet ista res suam gratiam: & est decor proprius orationis leniter lapsæ. Multum enim interesse existimo, vtrum exciderit, an fluxerit. Nunc in hoc quoque, quod dicturus sum, ingens differentia est. Fabianus mihi ³ non effundere videtur orationem, sed fundere: adeò larga est, & sine perturbatione, non sine cursu tamen, veniens. Illud planè fatetur & præ-

16. OB DEMENTIAM NOSTRAM.] Gruterus acuit & verè, ò dementia.

EPIST. C. I. FABIANI PAPIRII.] De quo epist. XI. LII. & LVIII. & Seneca pater totum virum describit, & genus eloquij, de quo hic censura: imò requirit in eo, quæ filius excusat & inuenit. Videtis lib. II. Controu. in Præfatione.

2. QUI INSCRIBUNTUR CIVILIVM.] Id est

sci, Politicorum: dignum hercules Philosopho argumentum. At libri quidam, artium ciuium habent; alij, artium & uilium; quidam, artium iulium; denique, archinilium. Vt suspicio sit remotioris & Græcicæ vocis. An si fortè, ἀντιόων φουσιών? scripsit certè, & citatur eo titulo à Charisso, Causlarum naturalium.

3. NON EFFVNDERE.] Cum impetu videlicet, & turbidè; sed fundere leniter, & cum ordine.